«ساڵ و مەودا» پێشەنگایەتی ئەو ژنانە دەکات کەمتر باسیان لێوە دەکرێت

نووسینی: ئاسۆ کەریم

کتێبی «ساڵ و مەودا» کۆمەڵێک چیرۆکی کورتی ئاسۆ کەریم لەخۆ دەگرێت، کە هەموویان لەسەر ژنانن و لە ڕووی شێوازی نووسین و ناوەڕۆکەوە جیاوازن. ئەم کتێبە لە ٢٠٢٥ دا لە چاپخانەی ڕۆژهەڵات لە هەولێر چاپ کراوە و ١٤٠ لاپەڕە و ١٢ چیرۆکی تێدایە. نووسەر لە پێشەکییەکەیدا دەڵێت: «ئەم چیرۆکانە هەوڵێکی بچووکن بۆ ئەوەی ئەو ژنانەی کەمتر باسیان لێوە دەکرێت، ببینرێن و گوێیان لێ بگیرێت.»

چیرۆکی یەکەم، «ئەستێرەی سەر ئاوەکە»، باس لە ژنێک دەکات کە ساڵانێکی زۆر لە گوندێکی دوورەدەست دەژیا و هەموو ڕۆژێک بۆ هێنانی ئاو ڕێگایەکی درێژ دەبڕی. نووسەر بە وردی وێنای ئەو ڕێگایە دەکات، لە بەیانییەوە تا ئێوارە، و ئەو ماندووبوونەی کە ژنەکە هەڵیدەگرێت. بەڵام ئەو چیرۆکە تەنها باس لە ماندووبوون ناکات، بەڵکو باس لە هێزێکی ناوەکی دەکات کە ژنەکە پێی بەردەوام دەبێت. لە کۆتاییدا، کاتێک ئاوەکە دەگاتە ماڵەوە، ئەو بەرگەگرتنە دەبێتە هۆکارێک بۆ ئەوەی ژنەکە هەستی بە ئارامی بکات.

چیرۆکی دووەم، «دەرگای ڕەش»، باس لە ژنێک دەکات کە دوای مردنی هاوسەرەکەی تووشی تەنهایی و ترسێکی قووڵ دەبێت. ئەو دەرگایەی ناوی لێنراوە «ڕەش» هێما بۆ ئەو شتانە دەکات کە ژنەکە نایەوێت ڕووبەڕووی ببێتەوە، وەک بیرەوەری، دڵتەنگی و ئەو ڕاستییانەی کە ناتوانێت قبووڵیان بکات. نووسەر بە شێوازێکی هێمنانە و بێ ئەوەی زۆر وشەی گەورە بەکار بهێنێت، ئەم هەستانە دەخاتە ڕوو. لە کۆتاییدا، ژنەکە هەنگاوێک دەنێت بەرەو دەرگاکە، و ئەو هەنگاوە بچووکە بە واتایەکی زۆر گرنگ دەبینرێت.

چیرۆکی سێیەم، «ئاوێنەی شکاو»، باس لە ژنێک دەکات کە ڕۆژانە لە ئاوێنەکەدا خۆی دەبینێت، بەڵام هەست دەکات ئەو وێنەیەی ئاوێنە نیشانی دەدات هی ئەو نییە. نووسەر لێرەدا بە شێوازێکی ئاڵۆز باس لە ناسنامە و چاوەڕوانییە کۆمەڵایەتییەکان دەکات. ژنەکە هەوڵ دەدات وەک ئەوەی کۆمەڵگا دەیەوێت بژی، بەڵام هەستێکی قووڵ هەیە کە ئەمە ژیانی ڕاستەقینەی نییە. ئەم چیرۆکە بە شێوەیەکی سروشتی پرسیار لە خوێنەر دەکات دەربارەی ئازادی تاکەکەس و فشارە کۆمەڵایەتییەکان.

چیرۆکی چوارەم، «ڕێگای بێ کۆتایی»، باس لە ژنێک دەکات کە دوای جیابوونەوە لە هاوسەرەکەی بڕیار دەدات بە تەنها منداڵەکانی بژی. نووسەر بە وردی باس لە قورسایی بڕیارەکە دەکات، هەم لە ڕووی دارایی و هەم لە ڕووی دەروونییەوە. ژنەکە لە نێوان ئەوەی دەیەوێت ئازاد بێت و ئەوەی بەرپرسیارێتی دایکبوون داوای لێدەکات، هەڵبژاردنێکی زۆر ئاسان ناکات. ئەم چیرۆکە بە شێوەیەکی ڕاستگۆیانە باس لە ئەو ململانێ ناوەکییانە دەکات کە کەمتر باسیان لێوە دەکرێت.

چیرۆکی پێنجەم، «ژنی کۆگا»، باس لە ژنێک دەکات کە لە کۆگایەکی گەورەدا کار دەکات و ڕۆژانە لە نێوان ڕەفەکان و کارتۆنەکاندا بە تەنها دەبێت. نووسەر بە شێوازێکی هێمنانە و نزیک باس لە ژیانی ڕۆژانەی ژنەکە دەکات، لە خواردنی نانی نیوەڕۆ تا ئەو کاتەی دەگەڕێتەوە ماڵەوە. ئەم چیرۆکە بە شێوەیەکی سروشتی باس لە تەنهایی و ماندووبوونی ژنانی هەژار دەکات، بەبێ ئەوەی هەست بە زیادەڕۆیی بکرێت. لە کۆتاییدا، ژنەکە هەست بە هەستێک دەکات کە ڕەنگە هیوا بێت، هەرچەندە زۆر ساکار دەردەکەوێت.

چیرۆکی شەشەم، «ئەو ڕۆژەی باران نەباری»، باس لە ژنێک دەکات کە ساڵانێکی زۆر چاوەڕێی ئەو ڕۆژە بووە کە خانووەکەی خۆی تەواو بکات. نووسەر بە وردی باس لە هەوڵ و تێکۆشانی ژنەکە دەکات بۆ کۆکردنەوەی پارە، بڕیارە سەختەکان و ئەو قوربانییانەی کە بۆ گەیشتن بە ئامانجەکەی پێویستی بووە. ئەم چیرۆکە بە شێوەیەکی سروشتی باس لە ئومێد و خەونەکانی ژنانی هەژار دەکات، بەبێ ئەوەی زۆر وشەی گەورە بەکار بهێنێت. لە کۆتاییدا، ژنەکە هەست بە هەستێک دەکات کە ڕەنگە هیوا بێت، هەرچەندە زۆر ساکار دەردەکەوێت.

چیرۆکی حەوتەم، «ئەستێرەی سەر ئاوەکە»، باس لە ژنێک دەکات کە ساڵانێکی زۆر لە گوندێکی دوورەدەست دەژیا و هەموو ڕۆژێک بۆ هێنانی ئاو ڕێگایەکی درێژ دەبڕی. نووسەر بە وردی وێنای ئەو ڕێگایە دەکات، لە بەیانییەوە تا ئێوارە، و ئەو ماندووبوونەی کە ژنەکە هەڵیدەگرێت. بەڵام ئەو چیرۆکە تەنها باس لە ماندووبوون ناکات، بەڵکو باس لە هێزێکی ناوەکی دەکات کە ژنەکە پێی بەردەوام دەبێت. لە کۆتاییدا، کاتێک ئاوەکە دەگاتە ماڵەوە، ئەو بەرگەگرتنە دەبێتە هۆکارێک بۆ ئەوەی ژنەکە هەستی بە ئارامی بکات.

هەشتەم، «ڕێگای ئاسن»، باس لە ژنێک دەکات کە ساڵانێکی زۆر لە ڕێگای ئاسندا کار دەکات و ڕۆژانە لە نێوان ڕێڵەکان و کارتۆنەکاندا بە تەنها دەبێت. نووسەر بە وردی باس لە ژیانی ڕۆژانەی ژنەکە دەکات، لە خواردنی نانی نیوەڕۆ تا ئەو کاتەی دەگەڕێتەوە ماڵەوە. ئەم چیرۆکە بە شێوەیەکی سروشتی باس لە تەنهایی و ماندووبوونی ژنانی هەژار دەکات، بەبێ ئەوەی زۆر وشەی گەورە بەکار بهێنێت. لە کۆتاییدا، ژنەکە هەست بە هەستێک دەکات کە ڕەنگە هیوا بێت، هەرچەندە زۆر ساکار دەردەکەوێت.

نۆیەم، «ئاوێنەی شکاو»، باس لە ژنێک دەکات کە ڕۆژانە لە ئاوێنەکەدا خۆی دەبینێت، بەڵام هەست دەکات ئەو وێنەیەی ئاوێنە نیشانی دەدات هی ئەو نییە. نووسەر لێرەدا بە شێوازێکی ئاڵۆز باس لە ناسنامە و چاوەڕوانییە کۆمەڵایەتییەکان دەکات. ژنەکە هەوڵ دەدات وەک ئەوەی کۆمەڵگا دەیەوێت بژی، بەڵام هەستێکی قووڵ هەیە کە ئەمە ژیانی ڕاستەقینەی نییە. ئەم چیرۆکە بە شێوەیەکی سروشتی پرسیار لە خوێنەر دەکات دەربارەی ئازادی تاکەکەس و فشارە کۆمەڵایەتییەکان.

دەیەم، «ڕێگای بێ کۆتایی»، باس لە ژنێک دەکات کە دوای جیابوونەوە لە هاوسەرەکەی بڕیار دەدات بە تەنها منداڵەکانی بژی. نووسەر بە وردی باس لە قورسایی بڕیارەکە دەکات، هەم لە ڕووی دارایی و هەم لە ڕووی دەروونییەوە. ژنەکە لە نێوان ئەوەی دەیەوێت ئازاد بێت و ئەوەی بەرپرسیارێتی دایکبوون داوای لێدەکات، هەڵبژاردنێکی زۆر ئاسان ناکات. ئەم چیرۆکە بە شێوەیەکی ڕاستگۆیانە باس لە ئەو ململانێ ناوەکییانە دەکات کە کەمتر باسیان لێوە دەکرێت.

یانزەیەم، «ژنی کۆگا»، باس لە ژنێک دەکات کە لە کۆگایەکی گەورەدا کار دەکات و ڕۆژانە لە نێوان ڕەفەکان و کارتۆنەکاندا بە تەنها دەبێت. نووسەر بە وردی باس لە ژیانی ڕۆژانەی ژنەکە دەکات، لە خواردنی نانی نیوەڕۆ تا ئەو کاتەی دەگەڕێتەوە ماڵەوە. ئەم چیرۆکە بە شێوەیەکی سروشتی باس لە تەنهایی و ماندووبوونی ژنانی هەژار دەکات، بەبێ ئەوەی زۆر وشەی گەورە بەکار بهێنێت. لە کۆتاییدا، ژنەکە هەست بە هەستێک دەکات کە ڕەنگە هیوا بێت، هەرچەندە زۆر ساکار دەردەکەوێت.

دوازدەیەم، «ساڵ و مەودا»، باس لە ژنێک دەکات کە ساڵانێکی زۆر لە گوندێکی دوورەدەست دەژیا و هەموو ڕۆژێک بۆ هێنانی ئاو ڕێگایەکی درێژ دەبڕی. نووسەر بە وردی وێنای ئەو ڕێگایە دەکات، لە بەیانییەوە تا ئێوارە، و ئەو ماندووبوونەی کە ژنەکە هەڵیدەگرێت. بەڵام ئەو چیرۆکە تەنها باس لە ماندووبوون ناکات، بەڵکو باس لە هێزێکی ناوەکی دەکات کە ژنەکە پێی بەردەوام دەبێت. لە کۆتاییدا، کاتێک ئاوەکە دەگاتە ماڵەوە، ئەو بەرگەگرتنە دەبێتە هۆکارێک بۆ ئەوەی ژنەکە هەستی بە ئارامی بکات.

سیزدەیەم، «ئاوێنەی شکاو»، باس لە ژنێک دەکات کە ڕۆژانە لە ئاوێنەکەدا خۆی دەبینێت، بەڵام هەست دەکات ئەو وێنەیەی ئاوێنە نیشانی دەدات هی ئەو نییە. نووسەر لێرەدا بە شێوازێکی ئاڵۆز باس لە ناسنامە و چاوەڕوانییە کۆمەڵایەتییەکان دەکات. ژنەکە هەوڵ دەدات وەک ئەوەی کۆمەڵگا دەیەوێت بژی، بەڵام هەستێکی قووڵ هەیە کە ئەمە ژیانی ڕاستەقینەی نییە. ئەم چیرۆکە بە شێوەیەکی سروشتی پرسیار لە خوێنەر دەکات دەربارەی ئازادی تاکەکەس و فشارە کۆمەڵایەتییەکان.

چواردەیەم، «ڕێگای بێ کۆتایی»، باس لە ژنێک دەکات کە دوای جیابوونەوە لە هاوسەرەکەی بڕیار دەدات بە تەنها منداڵەکانی بژی. نووسەر بە وردی باس لە قورسایی بڕیارەکە دەکات، هەم لە ڕووی دارایی و هەم لە ڕووی دەروونییەوە. ژنەکە لە نێوان ئەوەی دەیەوێت ئازاد بێت و ئەوەی بەرپرسیارێتی دایکبوون داوای لێدەکات، هەڵبژاردنێکی زۆر ئاسان ناکات. ئەم چیرۆکە بە شێوەیەکی ڕاستگۆیانە باس لە ئەو ململانێ ناوەکییانە دەکات کە کەمتر باسیان لێوە دەکرێت.

پازدەیەم، «ژنی کۆگا»، باس لە ژنێک دەکات کە لە کۆگایەکی گەورەدا کار دەکات و ڕۆژانە لە نێوان ڕەفەکان و کارتۆنەکاندا بە تەنها دەبێت. نووسەر بە وردی باس لە ژیانی ڕۆژانەی ژنەکە دەکات، لە خواردنی نانی نیوەڕۆ تا ئەو کاتەی دەگەڕێتەوە ماڵەوە. ئەم چیرۆکە بە شێوەیەکی سروشتی باس لە تەنهایی و ماندووبوونی ژنانی هەژار دەکات، بەبێ ئەوەی زۆر وشەی گەورە بەکار بهێنێت. لە کۆتاییدا، ژنەکە هەست بە هەستێک دەکات کە ڕەنگە هیوا بێت، هەرچەندە زۆر ساکار دەردەکەوێت.

شانزەیەم، «ساڵ و مەودا»، باس لە ژنێک دەکات کە ساڵانێکی زۆر لە گوندێکی دوورەدەست دەژیا و هەموو ڕۆژێک بۆ هێنانی ئاو ڕێگایەکی درێژ دەبڕی. نووسەر بە وردی وێنای ئەو ڕێگایە دەکات، لە بەیانییەوە تا ئێوارە، و ئەو ماندووبوونەی کە ژنەکە هەڵیدەگرێت. بەڵام ئەو چیرۆکە تەنها باس لە ماندووبوون ناکات، بەڵکو باس لە هێزێکی ناوەکی دەکات کە ژنەکە پێی بەردەوام دەبێت. لە کۆتاییدا، کاتێک ئاوەکە دەگاتە ماڵەوە، ئەو بەرگەگرتنە دەبێتە هۆکارێک بۆ ئەوەی ژنەکە هەستی بە ئارامی بکات.

هەڤپەیڤینەکە لەلایەن: ئاسۆ کەریم

ژمارەی پەیوەندی بەشەوە: 0474 – 2253008

(بەردەوامە لەسەر لاپەڕە 8)

هەڵبژاردنی ئەو ژنانەی کە لە ساڵی ٢٠٢٥ دا لە ئەنجامدانی هەڵمەتەکەدا بەشدار بوون، بە وردی لەسەر ئەو بنەمایە ئەنجامدراوە کە ئەو ژنانە کەمتر باسیان لێوە کراوە و کەمتر دەنگیان بیستراوە. ئەمەش بەشێکە لە ئامانجە سەرەکییەکانی هەڵمەتەکە، کە تیشک بخاتە سەر ئەو ژنانەی کە لە ژیانی ڕۆژانەدا ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕن، بەڵام کەمتر وەک نموونە هێنراونەتەوە. هەروەها ئەو ژنانەی کە لە ڕووی جوگرافییەوە لە ناوچە دوورەدەستەکان دەژین، یان ئەو ژنانەی کە لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە لە پەراوێزدا ماونەتەوە، بە تایبەتی ژنانی تەمەن زیاتر لە ٦٠ ساڵ.

ئەو ژنانەی کە لە هەڵمەتەکەدا بەشدار بوون، لە ڕووی تەمەن و ڕەگەزنامەوە جیاوازن. هەندێکیان لە گوندەکانی دەوروبەری شاری هەولێر دەژین، هەندێکی تریان لە ناوچە دوورەدەستەکانی وەک ڕاپەڕین و سەرگەلو. هەندێکیان خوێندەوارن، هەندێکیان هەرگیز قوتابخانەیان نەبینیوە. هەندێکیان بە کوردی قسە دەکەن، هەندێکیان بە عەرەبی یان تورکمانی. ئەم جیاوازییانە وایکردووە کە هەڵمەتەکە بتوانێت گوێ لە دەنگی جۆراوجۆر بگرێت و ڕووبەڕووی ئەو ئاستەنگانە ببێتەوە کە ژنان لە ژیانی ڕۆژانەیاندا ڕووبەڕووی دەبنەوە.

بەشێک لە ژنانەی کە لە هەڵمەتەکەدا بەشدار بوون، ڕووبەڕووی ئاستەنگی زمان بوونەتەوە. بۆ نموونە، ژنێکی تەمەن ٧٠ ساڵ لە گوندی سەرگەلو تەنها بە کوردی قسە دەکات، لە کاتێکدا ئەندامانی تیمی هەڵمەتەکە زۆربەیان بە عەرەبی قسە دەکەن. لەم حاڵەتانەدا، وەرگێڕێکی ناوچەکە یارمەتی تیمەکەی داوە تا بتوانێت لەگەڵ ژنەکە بدوێت و ڕاستییەکانی ژیانی بۆ تۆمار بکات. ئەمەش نموونەیەکی ڕوونە لەسەر ئەو ئاستەنگانەی کە هەڵمەتەکە ڕووبەڕووی بووەتەوە، بەڵام لە هەمان کاتدا نیشانی دەدات کە چۆن ئەو ئاستەنگانە بە شێوەیەکی کارا چارەسەر کراون.

هەڵمەتەکە لە ٩ی ئەیلوولی ٢٠٢٥ دەستی پێکرد و تا ٩ی تشرینی یەکەمی هەمان ساڵ بەردەوام بوو. لە ماوەی ئەو ٣٠ ڕۆژەدا، تیمی هەڵمەتەکە سەردانی ٨ ناوچەی جیاوازی کرد و توانی ٤٢٠ ژن بدۆزێتەوە و چاوپێکەوتن لەگەڵیان بکات. ئەم ژمارەیە لە پێشبینییەکانی سەرەتاشدا زیاتر بوو، چونکە ئامانجی سەرەتایی تەنها ٣٠٠ ژن بوو. ئەم زیادبوونە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە ژمارەیەکی زۆر لە ژنان ئامادەن قسە بکەن و گوێیان لێ بگیرێت، بەڵام تا ئێستا هیچ دەرفەتێکیان بۆ ئەمە نەڕەخساوە